Regoč- stvaranje predstave Kako su Ljiljo i Kosjenka pobjedili zlu neslogu

Rakić, Branimir

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:728926

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST

DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI
SMJER LUTKARSKA REŽIJA

BRANIMIR RAKIĆ

REGOČ

Stvaranje predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu"

DIPLOMSKI RAD IZ LUTKARSKE REŽIJE

MENTORICA: doc. art. Tamara Kučinović

Osijek, rujan 2022. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, **Branimir Rakić**, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Regoč - Stvaranje predstave *"Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu"*** pod mentorstvom **doc.art Tamare Kučinović** rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovog diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Potpis:

U Osijeku, 14. rujna 2022. godine

_____

Branimir Rakić

SADRŽAJ

Uvod 1
1. Što režirati? 2
1.1. Odabir teksta 2
1.2. Prvo čitanje - dojmovi 3
1.3. Analiza djela 4
2. Redateljski koncept 7
2.1. Redateljska pitanja 7
2.1.1. Tema predstave 8
2.1.2. Osnovna ideja predstave 8
2.1.3. Nadcilj predstave 10
2.1.4. Estetski aspekt redateljskog koncepta 10
2.2. Rad na dramatizaciji 12
2.2.1. Glavni konflikt (jezgra radnje) 12
2.2.2. Likovi 12
2.2.3. Scenoslijed 14
2.2.4. Rad s dramaturgom 17
2.3. Likovno umjetničko rješenje 19
2.4. Scenska glazba 23
3. Rad s glumcima 25
3.1. Glumačka podjela 26
3.2. Rad za stolom 27
3.3. Rad na sceni 1 28
3.4. Rad na sceni 2 31
3.5. Rad na sebi 34
4. Dizajn svjetla 35
5. Generalne probe 36
6. Premijera 37
7. Zaključak 38

8. Sažetak 39
9. Summary 40
10. Popis literature 41
11. Popis slika 42

Uvod

Predstava „Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili zlu neslogu“ nastala je kao diplomski ispit iz lutkarske režije pod mentorstvom doc. art. Tamare Kučinović. Premijerno je izvedena 21. svibnja 2022. godine u Gradskom kazalištu lutaka Split.

U svom diplomskom radu želim prikazati svu kompleksnost redateljskog posla koja leži u multidisciplinarnosti kazališne, a pogotovo lutkarske umjetnosti, te u sposobnosti povezivanja svih tih disciplina u jednu. Redatelj, osim što mora ovladati kazališnim zakonima, mora vrlo dobro poznavati i književnost, filozofiju, glazbu, likovnu umjetnost, lutkarske tehnologije, psihologiju; poznavati glumački zanat te u psihološkom smislu biti jaka i stabilna osoba koja će sva svoja znanja objediniti u stvaranju predstave. Nastojat ću ukazati na poteškoće kroz koje sam kao redatelj prolazio u svim fazama rada na ovoj predstavi; od samog odabira teksta, preko stvaranja redateljskog koncepta, do rada s glumcima na sceni i komponiranja svih dijelova predstave u cjelinu, kao i emocionalnog upadanja i propadanja u ponore očaja i nemoći i kako sam, na koncu, došao do spoznaje što me u budućnosti čeka ukoliko se nastavim baviti režijom.

U mukotrpnom procesu stvaranja ove diplomske predstave imao sam, na sreću, podršku umjetničkih suradnika, glumaca (mojih kolegica i kolega), tehničkog osoblja i svih drugih koji su sudjelovali u projektu, na čemu sam svima jako zahvalan.

Posebno sam zahvalan svojoj mentorici, jer mi je ukazivala na probleme koje u početku sam nisam uviđao, a ona ih je matematičkom preciznošću detektirala i poticala me na traženje rješenja. Uz svesrdnu pomoć oko rješavanja ključnih problema u procesu stvaranja predstave, neizmjerno sam zahvalan i na ljudskoj i moralnoj podršci tijekom procesa rada, jer sam u trenutcima pada samopouzdanja i vlastite nesigurnosti, kada sam dvojio je li redateljski posao uopće za mene, u svojoj mentorici imao osobu koja me je hrabrila i poticala, što je za mene bilo od neizmjerne važnosti.

1. Što režirati?

1.1. Odabir teksta

U samom početku traganja za tekstom, znao sam što želim - napraviti lutkarsku predstavu za djecu koja će se baviti pitanjem prihvaćanja različitosti. To me je kao čovjeka jako diralo s obzirom da se u svojoj sredini često susrećem s neprihvaćanjem onih koji su drukčiji, bilo izgledom, ponašanjem ili razmišljanjem. Često su objekt neprihvaćanja različitosti bili meni bliski ljudi, a ponekad se događalo da i na svojoj koži osjetim isto, poglavito u dječačkoj i adolescentskoj dobi.

Iščitavajući dramske tekstove do kojih sam došao, naišao sam na tekst koji obećava. Radilo se o tekstu Hane Veček "Bijelci" s tematikom koju sam želio obraditi. Iako sam u samom tekstu pronašao određene dramaturške nedostatke, u njemu sam prepoznao veliki potencijal, kao i osobnu želju da upravo taj tekst postavim na scenu. Razgovarao sam s producentom kazališta, koji se složio oko odabira teksta i koji me ujedno povezao s autoricom. Iako mi je autorica teksta dala do znanja kako ona sama namjerava režirati vlastiti tekst, ipak je ostavila prostora za razmišljanje o mom prijedlogu. Nakon par dana, autorica pristaje na moj prijedlog za režiju njezinog teksta, ali je moja radost, uzbuđenje i želja da krenem s redateljskim poslom, nažalost, bila kratkog vijeka. S obzirom da autorica nije postigla dogovor s produkcijom, bio sam primoran tražiti drugi tekst.

Kako sam već bio iskoristio raspoložive resurse dramskih tekstova za djecu, krenuo sam tragati po dječjoj literaturi, tražeći temu koja me zanima. Nisam pronalazio ništa što bi zadovoljilo moje kriterije vezano za temu kojom sam se htio baviti. Zasigurno bih odustao od željene teme da na polici s knjigama nisam ugledao „Priče iz davnine" Ivane Brlić Mažuranić. Uzeo sam knjigu s police i na naslovnici ugledao ilustraciju velikog Regoča i male Kosjenke. Imao sam osjećaj da je upravo to ono što mi treba – veliki Regoč i mala Kosjenka! Različiti, a ipak prijatelji. Samo govori li priča baš o tome? Morao sam provjeriti.

1.2. Prvo čitanje - dojmovi

Imati priču umjesto dramskog teksta nije mi bilo strano, jer smo na Akademiji radili na sličan način. Čak mi se ta opcija doimala puno boljom jer je pred mene postavljala veće izazove.

Prije nego li sam uzeo knjigu u ruke i započeo s čitanjem, sjetio sam se misli Huga Klajna: „Čitajući dramsko delo koje treba da režira, reditelj stiče manje ili više određene utiske. Ako mu je komad već poznat, bilo da ga je već čitao ili video u pozorištu, on će se potruditi da zaboravi svoje ranije utiske i da komad sada pročita kao da se s njim upoznaje po prvi put. Pri tom ne treba da obraća pažnju na nikakve pojedinosti, nego samo na opšti utisak koji delo kao celina na njega ostavlja.“[1]

Premda sam priču u smislu hodograma radnje donekle i zaboravio, oslonio sam se na gore navedene misli u citatu i iščitao priču kao da ju prvi put čitam, usput zapisujući prve dojmove. Riječi koje sam napisao tijekom prvog čitanja bile su: *dječja zaigranost, znatiželja, avantura, potraga za boljim, mrak, opasnost, tuga, samoća, nesloga, pohlepa, mržnja, prijateljstvo, zajedništvo*. Dao sam si vremena kako bi se dojmovi nakon prvog čitanja slegli, jer sam imao bezbroj pitanja na koje nisam pronalazio odgovor. Nametalo mi se ključno pitanje: je li uopće moguće moju željenu temu prihvaćanja različitosti, koju sam htio obraditi u svojoj diplomskoj predstavi uklopiti u priču o Regoču i maloj vili? Je li uistinu to okosnica priče ili mi se iz priče nameće sasvim nova ideja, a ujedno i tema koja je evidentnija i jasnija u cjelokupnoj priči? Naravno, sve sam to osjećao na intuitivnoj razini, a konkretnih odgovora i rješenja, tada nisam imao.

Stoga sam se odlučio ozbiljnije pozabaviti analizom djela, kako bih dobio odgovore na navedena pitanja i rasvijetlio put kojim su se kretale moje misli, uglavnom vezane za temu.

[1] Klajn, H. (1979.). Osnovni problemi režije. Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, str.41.

1.3. Analiza djela

Temeljena na staroslavenskoj mitologiji „Regoč“ je bajka u kojoj se isprepliće svijet vila i divova sa stvarnim svijetom.

Tema putovanja dvaju putnika, vile Kosjenke i diva Regoča, provlači se kao metaforična podloga njihovog sazrijevanja i spoznaje. Kosjenka je putnica koja neustrašivo kreće u nepoznato tragajući za boljim i ljepšim svijetom kako bi ostvarila svoju sreću. Regoč pak svoju sreću pronalazi samo u svome vlastitome matičnom prostoru i ne pokazuje interes za novo i drukčije. Inertan i flegmatičan, Regoč prihvaća stvari kakve jesu i ne razmišlja o promjenama. Bez obzira na to što dolaze iz različitih svjetova, Regoč i Kosjenka postaju suputnici na proputovanju zemljom i pod zemljom, izgradivši odnos izrazite povezanosti, topline i ljubavi kao najveću vrijednost zajedničkoga putovanja.

Kosjenka je glavni pokretač i inicijator promjena, a Regoč se tek njenom intervencijom upušta u nešto novo i njemu nepoznato. Ona je neka vrsta njegovog vodiča kroz svijet koji ni sama ne poznaje. Njena želja za putovanjem motivirana je znatiželjom i potragom za ljepšim i boljim. Oblaci s kojih Kosjenka silazi, imaju predznak duhovne dimenzije i visoko postavljenog etičkog sustava suprotstavljenog zemaljskim i podzemnim vrijednostima. Zemaljski prostor nameće se kao prostor propitivanja i iskušenja, dok podzemni prostor metaforički predstavlja zastranjivanje. Upravo taj podzemni svijet privlači Kosjenku, jer joj je nepoznat, a očekuje da će u njemu pronaći beskrajnu ljepotu. Ali, ispada da nije tako, jer nas Legen, kao simbol ljudske prošlosti opominje na mogućnost zastranjivanja i propasti ljudske civilizacije. Osim toga, on predstavlja i nagovještaj nečega što će se kasnije dogoditi sa sukobljenim selima na koja će Regoč i Kosjenka naići na svome putovanju.

Prva postaja njihovog putovanja je podzemlje do kojega dolaze zahvaljujući Kosjenkinoj radoznalosti i Regočevoj snazi. Ono je prepuno relikata prošlosti koji nam ukazuju na ljudsko zastranjivanje kroz povijest. Silazak u podzemlje metaforički je i prikaz zastranjivanja Kosjenke i Regoča u želji za spoznavanjem nespoznatljivoga, što će Kosjenku zamalo koštati života. To je i drugi nagovještaj nesreće koja će se na koncu dogoditi.

Ključno mjesto na kojega dolaze je prostor između dva sela čiji stanovnici su u sukobu. To mjesto će zaokružiti njihovo zajedničko putovanje i odrediti njihov cilj i smisao.

U poremećenim odnosima između stanovnika dva sela, nasuprot svijetu odraslih, pojavljuju se djeca, kao žrtve njihovog sukoba. Djeca su neiskvarena i neopterećena problemima odraslih. Među djecom iz oba sela vlada prijateljstvo i sloga, te oni ne mare za svađu odraslih. Međutim, djeca ne mogu utjecati na stanje koje vlada između stanovnika njihovih sela jer im nedostaje zrelosti, mudrosti i snage za rješavanje tako ozbiljnih problema. Jedini otpor kojega pružaju je zapravo to što krše zabrane starijih, kako bi se međusobno igrali.

Ljiljo je dječak koji se posebno izdvaja od sviju. On je jedini važniji junak iz stvarnog svijeta. Hrabar, poduzetan i mudar na dječji način, osjeća veliku zabrinutost zbog saznanja da bi njihova sela mogla biti uništena. Moglo bi se reći da je on glavni predstavnik nove generacije koja će popraviti svijet na bolje.

Rušenje nasipa i poplava prouzrokovana ljudskom zlobom (i sam naziv rijeke puno kaže – *Zlovoda*), dovodi do totalnog uništenja. Bezumni ljudi rugaju se tuđoj nesreći dok i sami umiru, a dobra i nesebična Kosjenka spremno odbacuje svoje vilinske moći za spas drugih. Ona doživljava transformaciju iz vile u dijete.

Regoč pokušava pomoći djeci u spašavanju sela, ali ne uspijeva. Sela bivaju uništena, a preživjela djeca grade novo zajedničko selo. Regoč se vraća u Legen i nastavlja živjeti svojim samotnjačkim životom.

Analizirajući djelo i pomnim daljnjim iščitavanjem istog, ni dalje u priči nisam pronalazio temu koju sam htio obraditi. Činilo mi se kako je tema koju tražim zapela negdje u podzemlju Legena zajedno s Regočem. Nisam odmah uviđao da sam zapravo ja sa svojom logikom i stavom o odabiru teme zapeo u Legenu. Shvatio sam kako se priča ne može prilagoditi temi koju sam odabrao već da ja kao redatelj iz priče moram odabrati neku od niza tema koje bi se eventualno mogle obraditi, onu koja mi je najbliža i koja mi svijetli a-ha doživljajem**.** Možda *prijateljstvo*? *Prijateljstvo bez granica* (bez obzira na veličinu)? Lutao sam i dalje, dok naposljetku iz priče nisam iščitao nešto što je meni važnije. Nešto što me dira, kopka i budi u meni želju da o tome progovorim - *ljudska nesloga*! I od tog trenutka su se kockice počele slagati. Kristalno mi je bilo jasno da djeca, kao žrtve nesloge odraslih, mogu i trebaju svojim primjerom sloge nadvladati sve poteškoće koje su ih zadesile. Odmaknuo sam se od poimanja djece kao pasivnih promatrača tragedija u poimanje djece kao istinskih junaka koji svojim djelovanjem mijenjaju svijet u bolje

mjesto. Lik Ljilje više nije bio sporedan; vidio sam ga kako zajedno s Kosjenkom, svojom prijateljicom, pobjeđuje neslogu između zaraćenih sela.

Tako sam od teme prihvaćanja različitosti došao do problema ljudske nesloge – vječno aktualne i svevremenske teme, koja pogađa sve nas.

Međutim, premda se moj redateljski koncept odabirom teme tek počeo rasvjetljavati, rađala su se nova pitanja i dileme. Jer ideje koje sam imao za predstavu odmicale su se od konkretnog predloška, a ja sam još uvijek pokušavao pratiti nit originalne priče, dok napokon nisam shvatio kako me to koči u radu. Naime, originalna priča je previše slojevita i u njoj ne dolazi do izražaja jedinstvena tema (ili je ja nisam znao iščitati), pa stoga nisam ni mogao postaviti jasnu dramsku strukturu. Također, slijepo držanje za originalnu priču je kočilo moje ideje koje sam imao za predstavu, a koje su uglavnom odstupale od slijeda radnje u priči, pa i osobine samih likova. Stoga sam odlučio „reorganizirati“ originalni predložak koji me je konstantno vraćao u literarni izričaj i odmicao od scenskog. Došlo je vrijeme za uspostavljanje osnovnih temelja buduće predstave. Krenuo sam graditi redateljski koncept.

U tom trenutku je zapravo započelo stvaranje moje diplomske predstave, u kojoj su djeca, Ljiljo i Kosjenka postali glavni protagonisti priče, a Regoč je počeo doživljavati transformaciju u kojoj će od samotnjaka koji se boji ljudi, na koncu postati dio zajednice.

2. Redateljski koncept

Postavljajući redateljski koncept, vodio sam se mislima Erika Kolara u kojima naglašava kako redateljska koncepcija ili inscenacijski plan sadržava raspored svih instrumenata koje redatelj ima na raspolaganju. Kolar naglašava kako „u pripremi svake predstave redatelj mora sebi i čitavom ansamblu iscrpno objasniti četiri osnovna pitanja: Što igramo, to jest sadržaj i ideju komada. Zašto izvodimo taj komad, tj. zašto njegovu ideju želimo izreći baš sad, upravo našoj publici i upravo u tom repertoarskom kontekstu. Za koga studiramo komad, na primjer, je li to za djecu ili za odrasle gledaoce, koja je točna dobna adresa inscenacije, jer iz svega toga proizlazi kako ćemo inscenirati komad, što podrazumijeva izbor žanra i stila, rješenje mizanscene, tempo i ritam inscenacije itd. „Kako“ inscenacije nije moguće potcjenjivati. Ono odlučuje o estetskom aspektu realizacije komada.“[2]

Svjestan da je preda mnom nimalo lak zadatak, odlučio sam krenuti postavljati redateljski koncept upravo odgovaranjem na temeljna redateljska pitanja koje Kolar navodi.

2.1. Redateljska pitanja

Osnovna pitanja koja spominje Erik Kolar su: *što, zašto, za koga i kako*? Postavlja se tu i peto pitanje: *radi čega*? Ono se odnosi na krajnju namjeru i cilj. Ova su pitanja polazna točka redateljskog rada bez koje nije moguće režirati. Znao sam da ću se bez odgovora na njih izgubiti u procesu stvaranja predstave i završiti u goloj formi bez sadržaja. Kako bih objedinio sve elemente predstave u jedinstvenu idejnu cjelinu, morao sam odgovoriti na navedena pitanja, što je zapravo i suština režije, te je to razlikuje od pukog „postavljanja predstave“ koju još uvijek, nažalost, neki smatraju režijom.

Najprije sam krenuo od definiranja teme predstave te određivanja njene osnovne ideje i nadcilja.

[2] Kolár, E. (1992.). Sto i jedno poglavlje o lutkarskoj režiji. Zagreb: Zajednica KUD Zagreba, Scena kazališnih amatera, str.12.

2.1.1. Tema predstave

„Određivanje teme ne sme se uzeti olako; greška na tom prvom koraku mora sav dalji rad upraviti stranputicom. Bez tačno nađene teme nemoguće je tačno formulisati osnovnu ideju.“[3]

Učili smo da je tema skup osnovnih pitanja koje umjetnik postavlja i na koje daje odgovor. Stoga sam, s ciljem pronalaženja osnovne ideje predstave, postavljao pitanja koja su me mučila: „Zašto ljudi ne mogu živjeti složno? Kamo vodi ljudska nesloga? Što je uzrok neslozi? …“ .

Želio sam postaviti predstavu koja govori o mogućim razornim posljedicama koje nesloga može ostaviti na ljudsku zajednicu, čemu smo nažalost svakodnevno svjedoci. S obzirom da sam predstavu zamislio sa sretnijim završetkom nego li je naša svakodnevnica, nametala su mi se nova pitanja o kojima sam stalno razmišljao: „Kako pobijediti neslogu? Kako se boriti s njom? Kako učiniti da nestane?“, a sve u smislu logičnosti predstave. Režirati predstavu u kojoj sam si zadao zadatak prikazati kako sloga pobjeđuje neslogu; odnosno logično, jasno i smisleno prikazati na sceni kako djeca uz pomoć nekakvog smušenog diva uspostavljaju sklad u međuljudskim odnosima (ljudskoj zajednici), zvučalo mi je onda, a i sada, poprilično utopijski. S druge strane, upravo mi je takva vrsta utopije i trebala kako bi svijet prikazao boljim mjestom. Mjestom u kojem nesloga neće razoriti sela ni gradove i u kojem će upravo likovi djece biti glavni akteri promjena. Vodio sam se idejom da svako dijete u publici treba biti osnaženo idejom stvaranja ozračja sloge, kako bi u konačnici bio željeni mir. I tako sam, zapravo došao do osnovne ideje.

2.1.2. Osnovna ideja predstave

„Scenski prikaz dramskog dela mora, razume se, ne samo prikazati likove i njihovu akciju nego i kazati osnovnu ideju dela. Međutim i pozorišna predstava je umetničko delo i kao takvo i ona mora imati jednu, svoju, osnovnu ideju. Ta ideja, osnovna ideja predstave, u tesnoj je vezi sa osnovnom idejom dramskog dela, a ipak nije istovetna s njom.“[4]

[3] Klajn, H. (1979.). Osnovni problemi režije. Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, str.43.
[4] Klajn, H. (1979.). Osnovni problemi režije. Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, str.45.

Upravo je spomenuta istančana sličnost osnovne ideje predstave sa osnovnom idejom djela, bila moj kamen pomutnje u pronalaženju iste, poglavito u periodu u kojem sam se teško odmicao od literarnog predloška. Kada sam se uspio odmaknuti od osnovne ideje književnog djela, razbistrila mi se i tema predstave pa samim tim i osnovna ideja. Kao što sam u prethodnom poglavlju napomenuo, držao sam se u razmišljanjima teze kako sloga može i treba pobijediti neslogu. Takvo razmišljanje me navodilo na zaključak da ljudi mogu opstati jedino u slozi i zajedništvu. Ali, daljnjim promišljanjem sam shvatio da ljudi mogu opstati i u neslozi. Zar nam svakodnevnica upravo ne pokazuje surovost koja potvrđuje da čovječanstvo i dalje opstaje, unatoč stoljećima razaranja i ratovanja? Tada sam shvatio da u predstavi upravo želim prikazati kako izgleda svijet (konkretno dva zaraćena sela i njegovi stanovnici), uslijed te negativne i razorne moći. Preslikavajući realitet koji nas okružuje, smatram kako na sceni imam logično i moralno pravo prikazati i svijet u kojem je upravo suprotno; idilu u kojoj sile sloge i dobrote nadjačavaju svoje antipode, kao snažnu poruku i poticaj gledateljima. Dakle, osnovna ideja predstave da se protiv nesloge može boriti samo slogom, nužno je tražila od mene kao redatelja na sceni prikazati svu razornu i prevrtljivu moć nesloge kako bih dočarao koliko je ta borba uistinu teška, a nerijetko i nepravedna. Nepravedna je stoga, što po samoj prirodi stvari, sloga kao nešto lijepo i na koncu čovječno, ne bi trebala iziskivati borbu. Doslovne borbe i nema, jer sloga jednostavno jest sloga. Ona postoji ili ne postoji. Stoga mi je bilo važno osnovnu ideju kako se protiv nesloge može boriti samo slogom, prikazati u vidu jednog silovitog angažmana koji osvještava sve probleme koje nesloga donosi (u tom smislu je Ljiljo isplivao kao glavni protagonist); zalaganja za ideju, pokazivanja dobrim primjerom koji je konstantan i ustrajan, unatoč svim problemima koji se javljaju na tom putu (metaforičkom, ali i stvarnom putovanju Ljilje, Kosjenke i Regoča na sceni). Osnovna ideja predstave je da čovjek može pobijediti neslogu samo slogom, postupcima koje sam pokušao dočarati u prethodnom pasusu; izravno je povezana i s činjenicom da ako na neslogu odgovorimo na isti način, onda smo dopustili da i nas obuzme. Sva su me ta razmišljanja o osnovnoj ideji predstave na koncu i navela na ideju da neslogu u samoj predstavi utjelovim u metamorfno biće koje vlada (ili ne vlada) ljudima. Na studiju prava sam u svom diplomskom radu branio tezu da se protiv nasilja može boriti jedino nenasiljem. Ovoga sam puta odlučio braniti tezu da se protiv nesloge može boriti jedino slogom. Nadam se kako sam je s ovom predstavom i obranio.

2.1.3. Nadcilj predstave

Ovom predstavom želim poslati poruku gledateljima kako jedino zajedničkim angažmanom možemo izgraditi bolji svijet u kojemu ćemo živjeti u miru, blagostanju i sreći. Potaknuti nove naraštaje na individualne, unutarnje promjene, koje u zajedničkom angažmanu s ostalima, vode stvaranju boljeg društva u kojemu vlada sloga i zajedništvo, a ne mržnja i razdor. To bi bio nadcilj ove predstave. Individualna želja mijenjanja na bolje u svakom potencijalnom gledatelju izrodit će, vjerujem, eventualnim osobnim angažmanom, u kojem će se uistinu i mijenjati te u konačnici, zajedničkim djelovanjem s drugima, graditi neki bolji svijet.

Nesloga, ta grozna sila koja vlada među ljudima, prisutna je stalno, i kao da čovjek nikako ne može naučiti iz prošlosti kako ona donosi samo probleme i nevolje. Povijest se stalno ponavlja, a ja ipak i dalje, možda slijepo i naivno vjerujem kako treba pokušati. Moj osobni pokušaj je ova predstava za djecu u kojima je, vjerujem, ključ rješenja problema. Oni su budućnost koja počinje djelovati danas. Ako to uspijem barem kod nekih, mogu slobodno reći kako sam donekle i uspio u svojoj namjeri. Možda i nisam toliko naivan, i možda u nekoj lijepoj budućnosti neće biti potrebe za biranjem ovakve teme, jer će nesloga iščeznuti.

2.1.4. Estetski aspekt redateljskog koncepta

Došavši do svih neophodnih odgovora na pitanja *što*, *zašto*, *za koga* i *radi čega*, morao sam se pozabaviti estetskim aspektom redateljskog koncepta. Shvatio sam, dakle, da radim predstavu koja se bavi pitanjem kako pobijediti ljudsku neslogu; da je radim zato što me ta tema jako dira kao čovjeka i brine zbog budućnosti ljudske vrste; da je radim za djecu, ali i odrasle, jer mislim da je promjena na bolje nužna svima i da je radim radi toga što želim poslati poruku gledatelju, kako još uvijek ima nade za slogu i zajedništvo ako se udružimo i zajedničkim snagama krenemo mijenjati svijet na bolje.

Sada je vrijeme za pozabaviti se pitanjem *kako*?

Odgovorom na ovo pitanje nude se redateljske zamisli i scenska rješenja. Ovo je ujedno i najkreativniji dio procesa u kojemu sam morao za svoje dosada izmaštane ideje i zamisli, pronaći i izmaštati adekvatna scenska rješenja.

Prije nego li je uslijedio rad s dramaturgom na dramatizaciji bajke, dao sam se na maštanje i traganje za osnovnim smjernicama, koje bi meni i dramaturgu pomogle kreirati željeni tekst. Znao sam da originalnu bajku želim ogoliti od za mene suvišnih tema i događaja, s jasnom namjerom da likove i događaje smjestim u realitet i napustim formu bajke, a opet zadržim mistične elemente kojom je bajka protkana.

Sa željom zadržavanja epskog elementa bajke (čovjeka u događaju), odlučio sam vilinski svijet ostaviti samo u obliku mita koji živi među likovima, te Regoča učiniti običnom, velikom ljudeskarom, a ne mitološkim bićem.

Mjesto radnje predstave odlučio sam smjestiti u krajeve koje opisuje Ivana Brlić Mažuranić, ali s obzirom da ne poznajem dovoljno folklor, običaje i mentalitet tamošnjih ljudi, ipak sam se predomislio. Proučavajući video sadržaje koji prikazuju život u Lici i Gorskom Kotaru, njihove običaje, mitove, narodne nošnje i folklornu baštinu, primijetio sam veliku sličnost s prostorom i ljudima iz Dalmatinske Zagore što mi je kao žitelju Dalmacije puno bliže. Kraj u kojega ću smjestiti radnju je kamenit i surov, te je izrodio i poseban mentalitet ljudi koji će mi pomoći u pojačavanju cjelokupnog doživljaja atmosfere predstave. Smjestiti radnju u Dalmatinsku Zagoru, s obzirom na temu i na osnovnu ideju, smatrao sam optimalnim, stoga što u tom kraju najbolje dolazi do izražaja sva surovost izražavanja karakternih osobina ljudi, kada je u pitanju nesloga.

Radnja je svevremenska i uvijek aktualna, pa je i samim tim vrijeme neodređeno; izuzmem li dio predstave u kojem se seljani takmiče tko ima bolju rasvjetu, pa bi se shodno tome moglo reći da je radnja ne tako davna. Ali taj aspekt vremena odvijanja radnje nije od bitnijeg značaja za samu predstavu.

2.2. Rad na dramatizaciji

Odlučio sam prvo raspisati scenoslijed kojeg će potom dramatizirati Ivana Vuković. Prije samog raspisivanja scenoslijeda, proučavao sam odnos likova spram osnovne ideje i analizirao glavni konflikt.

2.2.1. Glavni konflikt (jezgra radnje)

„Suština drame je konflikt – to je sukob progresivne i regresivne radnje. U komadu biva nekoliko konflikata. Potrebno je naći glavni konflikt, odijeliti ga od sporednih. Inače se glavni konflikt naziva jezgrom radnje. Po odnosu prema jezgri radnje većina likova komada dijeli se na dva antagonistička tabora.“[5]

Glavni konflikt temelji se na odnosu likova spram osnovne ideje predstave, a to je da se protiv nesloge može boriti samo slogom i zajedništvom. Dakle imamo s jedne strane protagoniste koji djeluju za ideju da se samo slogom može nadvladati nesloga, a s druge strane antagoniste koji djeluju protiv te ideje.

2.2.2. Likovi

„Režiseru mora biti jasan ne samo vodeći zadatak i progresivno djelovanje glavnoga lika i njegova antagonista (iako su svakako za pripremu komada najvažniji), nego i karakteri, progresivna djelovanja i vodeći zadaci i svih ostalih likova u komadu, a osobito njihovi uzajamni odnosi.“[6]

Analizirajući likove i stavljajući ih u odnos spram osnovne ideje, iskristalizirao mi se lik dječaka Ljilje, kao glavnog protagonista koji se nalazi u problemu spram svijeta odraslih koji žive nesložno. U Kosjenki sam pak prepoznao običnu djevojčicu, a ne vilu. Ona je Ljiljina

[5] Kolár, E. (1992.). Sto i jedno poglavlje o lutkarskoj režiji. Zagreb: Zajednica KUD Zagreba, Scena kazališnih amatera, str.56.

[6] Kolár, E. (1992.). Sto i jedno poglavlje o lutkarskoj režiji. Zagreb: Zajednica KUD Zagreba, Scena kazališnih amatera, str.57.

prijateljica koja ima istovjetan problem. Oni su djeca iz zavađenih sela, a tu se kao problem nameće i njihovo zabranjeno prijateljstvo kao sporedna tema.

Seljake sam vidio kao antagoniste, likove koji podupiru neslogu koja pak vodi k uništenju, a nasuprot su njihova djeca, koja pokušavaju spasiti svijet od uništenja.

Ljiljo je glavni protagonist u drami i glavni nositelj radnje. On se protivi neslozi koja vlada između dva sela u kojima žive on i njegova prijateljica Kosjenka. Kosjenka mu pokušava pomoći u tome, ali im je prijeko potreban netko odrastao, koga bi seljaci eventualno poslušali.

Regoč, za kojega Ljiljo misli kako im može pomoći pomiriti sela, zapravo je također žrtva ljudske nesloge koja je uništila njegov grad Legen i njegovu obitelj. On mora proći težak put do protagonista. Na njemu se zapravo sve lomi. On smatra da je nesloga prejaka i da se ne može protiv nje. Razočaran je u ljudski rod i jako nepovjerljiv. Spram osnovne ideje nema pozitivan stav. No, u interakciji s Ljiljom i Kosjenkom on bi trebao doživjeti preobraćenje i postati protagonist.

U ovoj fazi mi se rađa ideja za utjelovljenjem nesloge u vidu glumca koji bi bio neka vrsta manipulatora nad seljanima iz oba sela (možda bi se lik mogao zvati Zla nesloga?). S obzirom da se nesloga rađa individualnim djelovanjem svakog pojedinca i da na nju ne utječe neka vanjska sila, ideja mi je bila diskutabilna. Ali, kako bih dočarao razornu moć nesloge na društvo u cjelini, činilo mi se prikladnim utjeloviti neslogu na sceni u nekakvo biće poput simbola stanja ljudskog uma. Ideja mi se intuitivno činila dobrom premda sam znao, budem li utjelovio neslogu na sceni, gledatelju mora biti vizualno jasno da to nije stvaran lik. U ovoj fazi nisam znao kako to postići pa sam pustio da spomenuta ideja još malo sazrije u meni.

2.2.3. Scenoslijed

Prilažem scenoslijed kojega sam raspisao prije same dramatizacije.

Regoč – scenoslijed

1. Zavađena sela

Na sceni vidimo dva sela na brežuljcima između kojih je livada. Na livadi su ovce, a nasred livade štap međaš, koji označava granicu što dijeli zemlju između dva sela. U pozadini vidimo siluetu u oblaku dima. To je Zla nesloga – duh nastao lošim ponašanjem seljana. U početku se kreće usporeno (promatra seljake), a onda po potrebi postaje brza, hirovita, nagla i odlučna u manipulaciji. Seljaci iz oba sela izlaze pred svoje kuće (štapne lutke). Svako selo ima specifičan napjev i njihova nošnja, koja podsjeća na ličke narodne nošnje, ponešto se razlikuje (boja, oblik kape i sl.). Najprije pjevaju jedni, pa zatim i ovi drugi (nešto kao pripetavanje u kojem seljaci hvale svoje selo i rugaju se drugima).

2. Zabranjeno prijateljstvo

Na livadu između brežuljaka kradom dolaze djeca iz različitih sela (stolne lutke). To su Ljiljo i Kosjenka. Oni uživaju u zabranjenoj igri. Igraju se čaranja kako bi otjerali Zlu neslogu. Kad shvate da Kosjenkin čarobni štapić ne radi, Ljiljo izvuče štap međaš koji navodno ima čarobnu moć. Roditelji prekidaju igru i tjeraju ih kući.

3. Svađa oko međaša

Na livadu se spušta seljak koji primijeti da je međaš srušen, pa ga diže i zabija u zemlju, ali na pogrešno mjesto. To primijeti seljak iz drugog sela, pa se i on spusti na livadu. Ovdje su to lutke dubleri (stolne lutke). Krene odmjeravati udaljenost međaša od sela do sela pa shvati kako međaš nije na pravom mjestu i pomakne ga. Između njih dvojice krene nadmudrivanje i svađa. Na koncu ga namjeste na pravo mjesto, pa krenu kućama, no jedan od njih se vrati se potajno i premjesti ga po svoju.

4. Zla Nesloga

Seljaci iz susjednog sela to primijete pa krenu prijetiti svojim susjedima. Počinje žestoka svađa između sela. Ljiljo i Kosjenka pokušavaju primiriti svoje roditelje i seljane, ali nitko ih ne sluša. Tjeraju ih kućama.

5. Ratni plan

Seljaci smišljaju kako će uništiti neprijateljsko selo. Prvo jedni, pa zatim i drugi. Odlaze se pripremati za rat uz ratne pokliče.

6. „Vila Kosjenka“

Ljiljo bježi od kuće i dolazi na livadu tražeći Kosjenku. Nje nema. Zabrinut je, ali nemoćan bilo što poduzeti. Krene zazivati vilinsku pomoć s neba. Dok on čeka pojavu vile, čujemo glas koji ga doziva. Ljiljo misli da mu je molitva pomogla te mu se vila javila s neba. No, razočara se kad shvati da je to Kosjenkin glas. Kosjenka je uvjerena da ima vilinske moći pa njima može riješiti bilo koji problem. Ljiljo je razuvjerava, no ona ne odustaje od svojih dječjih maštarija. Ljiljo misli da moraju potražiti pomoć nekog velikog i odraslog. Odluči krenuti u Legen, porušeni grad u planini, jer tamo živi Regoč koji je velik i snažan, pa im možda može pomoći srediti neslogu koja vlada u selima. Kosjenka se boji Regoča, jer on jede malu djecu, ali Ljiljo zna da su to samo izmišljene priče odraslih, kojima ih straše. Kosjenka je zabrinuta za Ljilju. Uporna je u namjeri da pođe s njim, ali on je tjera kući i sam kreće u Legen. Kosjenka ga ipak ne posluša, već bez njegovog znanja, kreće za njim, kako bi mu svojim vilinskim moćima pomogla ukoliko ga Regoč bude htio pojesti.

7. Putovanje u Legen

Ljiljo traži Legen. Kosjenka traži Ljilju. Promenada kroz glazbu.

8. Regoč

Vidimo ruševine Legena. Iz njih se pojavljuje velik i snažan čovjek – Regoč. On donosi dijelove ruševina (kamenje) i slaže ih na hrpu. Zatim ih preslaguje kao da slaže „puzzle“. Pokušava izgraditi svoju porušenu kuću koja je tu nekad stajala.

Začuje se Ljiljin glas koji doziva Regoča. Regoč se skrije u ruševinama. On se boji ljudi jer oni donose Zlu neslogu. Ljiljo ga doziva i traži, a Regoč ga pokuša otjerati glumeći čudovište. Kad to Regoč vidi, izviri iz skloništa pa krene vikati na Ljilju. Ljiljo se u prvi mah uplaši, ali se zatim sabere te mu objasni da ga ne zanima kamenje, već mu treba njegova pomoć. Regoč izađe iz ruševina pa krene micati kamenje što dalje od Ljilje. Ljiljo pokuša pomoći Regoču. Sagne se, podigne kamen i pruži mu ga kako bi zadobio njegovo povjerenje. Moli ga za pomoć. Regoč gromko zaviče i krene ga tjerati prijeteći i mašući rukama prema njemu.

Začuje se Kosjenkin glas. Ona doziva Ljilju. Obojica se trgnu. Regoč je sada u još većem problemu. Kosjenka im prilazi penjući se preko ruševina i upada u veliku rupu. Ljiljo otrči do nje kako bi joj pomogao izvući je iz rupe, ali ne uspijeva. Regoč se povlači do svog kamenja i sve to promatra. Kosjenka zapomaže, pa se u jednom trenutku pomiri sa smrću. Ljiljo je nemoćan i moli Regoča da spasi njen život. U Regoču se budi dobrota. Skače na gomilu iznad rupe i pruži ruku Kosjenki. Ljiljo je hvata za drugu. Izvlače je iz rupe i kad je izvuku ostanu tako držeći se za ruke. Djeca zagrle Regoča. Osjetivši toplinu zagrljaja, Regoč se raznježi i odluči im pomoći. Svi zajedno kreću na put prema selima.

9. Putovanje u selo

Ljiljo, Kosjenka i Regoč putuju prema selima.

10. Rat

Kreću pripreme za rat. Zla Nesloga postrojava seljane. Oni kreću na marš prema neprijateljskom selu. Penju se na kuće i skaču po njima. Kuće se ruše. Zla nesloga to sve radi jako usporeno i uživljeno proizvodeći zvukove eksplozija i rušenja i manipulirajući scenskim elementima i lutkama pojačavajući cijelo vrijeme atmosferu rušenja i razaranja do potpunog uništenja oba sela. Atmosferu pojačavaju i seljaci svojim glasovima. Nakon što je sve uništeno, jedni i drugi krenu frenetično slaviti uništenje neprijateljskog sela. Zla nesloga slavi zajedno s njima.

11. Sloga

U vrhuncu frenetičnog slavlja, stižu Ljiljo, Kosjenka i Regoč. Shvaćaju da su zakasnili. Dok seljaci slave, Ljiljo se krene ljutiti na njih zbog toga što su svojom neslogom uništili sela.

Seljaci se međusobno gledaju. Shvaćaju da iz Ljilje govori mudrost, a da su oni obične budale. Krenu kukati. Glumica koja igra Zlu neslogu pati zajedno s njima.

Pitanje je kako dalje kad su im sela srušena. Regoč i Ljiljo se pogledaju. Regoč iščupa štap međaš. Ljiljo postavi kamen na sredinu livade kao kamen temeljac za novo selo u kojemu će svi složno živjeti. Duh Dobre sloge krene skupljati seoske ruševine i na kamenu temeljcu krene graditi novo selo. Ljiljo povede pjesmu. Na livadi vidimo novoizgrađeno selo i pomiješane seljake.

2.2.4. Rad s dramaturgom

U prvom susretu s dramaturginjom izložio sam joj i obrazložio svoje zamisli te joj dao svoj raspisani scenoslijed. Nakon tog prvog susreta uslijedile su prve skice teksta. Pročitavši tekst činilo mi se kao da se dobro ne razumijemo. Uslijedio je drugi susret u kojem sam joj pokušao objasniti što želim. Sugerirao sam promjene u vidu izbacivanja dijelova teksta za koje sam smatrao da su suvišni. Razgovarali smo o detaljima koji mi smetaju i o dramskoj strukturi teksta. Ovaj se susret još perpetuirao danima i mogu reći kako sam najviše vremena potrošio u ovoj fazi rada. Rad na tekstu se nastavio i nakon konačnog teksta dramaturginje u kasnijim fazama, skoro sve do završnog dijela procesa rada na predstavi. Konačno, nakon više od mjesec dana, imao sam "radnu" verziju" teksta i mogao sam ići korak dalje. Upoznao sam dramaturginju s činjenicom da ću biti primoran raditi još neke intervencije tijekom procesa. Ona je na sreću u tom pogledu bila fleksibilna, stavivši mi se na dispoziciju ukoliko mi bude trebala njezina pomoć.

Odmaknuli smo se od originalne priče, sačuvavši ipak ono suštinsko što sam htio zadržati, a o čemu sam već pisao; ujedno smo i eliminirali sve ono suvišno što nas je kočilo u stvaranju dramskog teksta i što nas je vraćalo u literarni izričaj.

Iščitao sam iz teksta sljedeću strukturu dramskog pisma.

Struktura dramskog pisma

a. *Polazni događaj – nesloga između dva sela*

b. *Osnovni događaj – Ljiljin i Kosjenkin otpor prema neslozi odraslih*

c. *Centralni događaj – ratovanje između dva sela*

d. *Finalni događaj – Regoč uspijeva pomiriti seljake*

e. *Glavni događaj – svi zajedno grade novo zajedničko selo i Regoč ostaje živjeti s njima*

U dogovoru s dramaturginjom, dobivam dopuštenje za adaptaciju njene verzije teksta kojega kanim lokalizirati. Jezik Dalmatinske Zagore je nešto što mi je blisko, a blisko je i našoj publici. Osim navedenog, glavni razlog za lokalizaciju teksta je taj što je to tvrd i opor jezik, koji će mi biti pomoćno sredstvo u postizanju atmosfera nesloge i ratovanja. I ne samo jezik. Cijelo to krško podneblje kao da je izašlo iz bajke Ivane Brlić Mažuranić. Ona zapravo radnju smješta u područje Gorskog Kotara i Like koja imaju puno bliskih poveznica s Dalmatinskom Zagorom. Osim sličnosti u krajobrazu, velika je sličnost i u mentalitetu ljudi, folkloru i običajima. No, o tome ću u poglavlju o likovnosti predstave i glazbi.

Shodno tome, kompletan sam tekst preveo na tzv. "vlaški" jezik. Uz to sam napisao i tekstove napjeva koje ću koristiti u suradnji sa skladateljem. Konačno, poslao sam dramaturginji tekst i ona prihvaća da se kao takav postavi na scenu (s par sitnih zamjerki koje zajednički rješavamo).

2.3. Likovno umjetničko rješenje

Još u fazi rada na tekstu, dao sam se u potragu za likovnim suradnikom, koji bi mi pomogao izgraditi vizualni identitet predstave.

Tijekom studija čuo sam za Daniru Matošić, arhitekticu iz Splita koja je studirala na Umjetničkoj akademiji u Osijeku. Nema bogato kazališno iskustvo, ali možda je vrijeme da ga stekne. Nakon što sam došao do nje, upoznao je, i nakon što mi je prezentirala svoj dosadašnji rad, iznosim joj svoj koncept za predstavu koju namjeravam postaviti i dajem tekst kako bi se bolje upoznala s materijom.

Razgovaramo o lutkama i scenografiji. Razmišljajući o odabiru lutkarske tehnike, sjetio sam se riječi Edija Majarona.

„Mislim da je osnovni zadatak lutkarskog reditelja da lutku – predmet uvažava kao scensko biće i da veruje u njenu ubedljivost. Jedino tako ona će mu na sceni "služiti" za stvaranje predstave. Naravno, on mora tačno da zna zašto baš lutka, i zašto upravo takva a ne neka drugačija lutka.“[7]

Odlučio sam se za kombinaciju stolnih i štapnih lutaka te igru glumca s maskom. Stolna lutka je najprikladnija jer je najbliža stvarnim ljudima. Publika će se najlakše poistovjetiti s njima i najbolje će se približiti osnovnoj ideji predstave.

Za seljane koji žive u neslozi, odabirem štapne lutke, jer ću zbog njihove same konstrukcije i načina kretanja postići odmicanje scena ratovanja od surovog realiteta, kako ne bismo uplašili dječju publiku. Osim toga, riječ je o grupama seljaka kojima ne trebaju fini i mekani pokreti, već se moraju animirati brzo i odlučno. To će ujedno dati i komičnu notu koja će malo ublažiti okrutnost ratovanja.

Zlu neslogu zamišljam u ljudskom obličju. Ona će predstavljati duh seljana koji vlada. U početku sam je zamišljao kao ljudsku prikazu u ratničkoj odori, ali kasnije smo se tijekom rada odlučili za životinjsku masku. Njome smo željeli prikazati ono životinjsko u ljudima, mada se često pitam jesu li životinje bolje od ljudi.

[7] Majaron, E., Razgovor s Edvardom Majaronom, U: Lazić, R. (1991.). Traktat o lutkarskoj režiji. Novi Sad: Prometej, str.136.

Odlučio sam Regoča prikazati kao običnog čovjeka – ljudeskaru koji je samo nešto viši i snažniji od ostalih. On će također biti stolna lutka. Želim ga, bez obzira na veličinu, približiti publici od prvog pojavljivanja na sceni, kako fizički, tako i emotivno.

Trebaju mi i stolne lutke dvojice seljana koji će se svađati oko međaša. Tu namjeravam napraviti pomak od štapnih lutaka na stolne, kako bih i njih doveo u realnu razinu djelovanja (svađe, netrpeljivosti), koja je nažalost postalo uobičajena u svakodnevici.

Namjeravam podijeliti dramski prostor za igru na tri dijela: sela, livada i eterični prostor Zle nesloge. Na livadi moraju biti međa i štap međaš. To je mjesto koje označava podjelu, ali može postati i mjesto za igru, prijateljstvo i zajedništvo. Prostor Zle nesloge sam odlučio povisiti i staviti u pozadinu kako bih naznačio da je riječ o duhu koji vlada među ljudima, a ne o stvarnom liku.

Tekst koji je lokaliziran i prebačen u Dalmatinsku Zagoru nametao je i adekvatna likovna scenska rješenja. Prostor i vrijeme koje odiše ljepotom, ali i surovošću toga kraja (kamen, zemlja, trava, način gradnje, narodne nošnje) pomoći će nam izgraditi svijet u kojemu se bore sile Sloge i Nesloge.

Već nakon nekoliko dana od inicijalnog razgovora sa scenografkinjom i kreatoricom lutaka dobio sam idejne skice. Analiziramo scenu po scenu, svaki detalj, i diskutiramo.

Zadovoljni suradnjom u ovoj fazi oboje čekamo da se ideje materijaliziraju u stvarnosti.

Slika 1. *Ljiljo i Kosjenka, scena iz predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili zlu neslogu", Foto: Jelena Popić*

Slika 2. *Selo, scena iz predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili zlu neslogu", Foto: Jelena Popić*

Slika 3. *Regoč, scena iz predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili zlu neslogu", Foto: Jelena Popić*

2.4. Scenska glazba

Za glazbu sam se odlučio angažirati Matiju Antolića. Već sam s njim surađivao radeći kao asistent redatelja na predstavi "Kukci – zaustavljena priča", a u režiji Saše Anočića. Radeći zajedno, uočio sam njegov izvrstan osjećaj za glazbenu dramaturgiju i primijetio izuzetnu sposobnost razumijevanja redateljevih zamisli. Osim toga, pokazao se jako vještim i brzim u radu. Stoga je moja odluka bila očekivana.

Poslao sam mu tekst i glazbene materijale koje sam pronašao, a koji su se ticali glazbenog stila buduće predstave. Želja mi je bila kroz predstavu provući etno glazbu Dalmatinske Zagore.

Riječ je o vrlo rudimentarnom glazbenom izričaju koji se bazira na jednoličnom pjevanju uz ojkanje. Nastalo je kao jednostavan način prenošenja poruka između pastira. Tekstovi pjesama su s različitom tematikom, ali često se u njima mogu pronaći elementi ruganja i prijetnje. Obično su takvi napjevi pjevani kao neka vrsta nadmetanja, što mi odgovara za neslogu među seljanima. To vidim kao bazu za stvaranje glazbenih brojeva, koji će pojačati atmosferu nesloge i podcrtati antagonističko djelovanje u odnosu na osnovnu ideju, kako se protiv nesloge treba boriti slogom.

Na koncu će se to pojedinačno pjevanje transformirati u zajedničko, s vedrim tonovima i tekstom koji poziva na slogu i zajedništvo.

Jedino što sam želio da se razlikuje od izvornog folklornog izričaja je sve vezano uz lik Zle nesloge i onoga što proizlazi iz njenog djelovanja. Tražeći glazbene znakove koji bi predstavljali Zlu neslogu i koja bi označila razdor i uništenje, odlučio sam koristiti sintetičke zvukove koji podsjećaju na kozmičku kataklizmu. Tako će se dodatno istaknuti opasnost od uništenja, koje prijeti ljudskom rodu, a uzrokovano je neslogom. Tijekom rada, Matija je uspio napraviti sintezu suvremene elektronske glazbe i etno izričaja. Mislim kako smo tu uspjeli napraviti dobru kombinaciju svega onoga što predstavlja ljudska nesloga, s problemom koji može imati kozmičke razmjere.

Što se tiče glazbe koja bi poduprla osnovnu ideju predstave, odlučio sam se za instrumentalnu glazbu, u kojoj će dominirati zvuk pastirske frule. Treba mi umirujuća glazba koja odiše harmonijom i skladom te potiče pozitivne emocije kod gledatelja, a sve u svrhu potpore

prenošenju osnovne ideje i nadcilja predstave, kako se jedino slogom i zajedništvom može protiv nesloge.

Razgovarali smo puno o punktovima u kojima je glazba trebala pomoći u prenošenju poruke i u postizanju atmosfera pojedinih scena. Svakodnevno su mi stizale glazbene numere koje smo nakon preslušavanja analizirali i komentirali.

Kada je Matija došao na probu u Split, već smo imali većinu brojeva. On je napravio pjevačku probu s glumcima kako bi pronašao potrebne tonalitete za pjevačke numere. Morali smo odustati od izvornog načina višeglasnog pjevanja i pronaći modus koji će odgovarati pjevačkim sposobnostima glumaca. Sutradan je došao sa snimljenim materijalima koje je pustio glumcima i krenuo je s njima uvježbavati pjevačke numere. Kod pjevanja je pronađen.

U procesu rada s glumcima i u stvaranju kompozicije predstave, javila se potreba za uvođenjem novih brojeva i korekcijom onih do sada napravljenih. Glazbeni brojevi koje je skladatelj napravio bili su od velike pomoći glumcima u kreaciji likova i kao jaka potpora scenskoj radnji. Atmosfere i emocije koje sam želio, pokazale su se dobro pogođenim. Čak mi je za scenu Legena, u zadnjoj fazi rada, pomogla emocija koja je proizašla iz glazbe. Iz glazbene emocije, dobili smo pravu emociju lika i pravi odnos u sceni s Ljiljom i Regočem.

Žao mi je što nije bio u mogućnosti prisustvovati probama u posljednjoj fazi rada. Tada mi je njegova pomoć bila neophodna pri snimanju nekih sekvenci (koje sam morao snimiti zbog nedovoljnog broja animatora), te na građenju tonske slike tijekom progona i generalnih proba. Ali, u kazalištu ništa nije predvidivo. Odradio sam taj dio posla zajedno s majstorom tona.

Na koncu, mogu reći, kako sam u Matiji pronašao suradnika i prijatelja za cijeli život.

3. Rad s glumcima

„Zajednički rad glumca i reditelja jedan je od najsuptilnijih i najdelikatnijih radnih odnosa u pozorištu. Historija teatra nudi široku skalu različitith tipova ovog odnosa. Kad me već pitate, reći ću nešto o onoj ljudskoj liniji tog odnosa. Veseli me ambicija koja se argumentuje predanim radom, cenim poverenje koje mi ukazuje glumac, a najteže podnosim ako glumac ne poštuje napore i teškoće koji proizlaze iz kolektivnog karaktera našeg rada. Pitanje je vrlo složeno.“[8]

Ova faza rada me najviše plašila premda sam predstavu radio u svojoj matičnoj kući. Možda je upravo to i bio razlog mog straha. Radim predstavu sa svojim dugogodišnjim kolegama i trebam se znati postaviti u drukčiju poziciju prema njima od one u kojoj smo ranije zajedno nastupali kao glumci. S druge strane, kao prednost vidim to što ih jako dobro poznajem i stoga mi neće biti teško napraviti glumačku podjelu.

Na studiju smo trebali imati kolegij "Rad redatelja s glumcem", no on je zbog nekih objektivnih okolnosti zamijenjen drugim. Svjestan kako mi nedostaje znanja i iskustva, unatoč poznavanju glumaca; plašio sam se kako će se odvijati sljedeća faza rada.

U vremenu kada sam dogovorio termine probi, nismo imali ni lutke ni scenografiju što mi je s obzirom na obim posla koji me čekao s glumcima, stvaralo dodatni pritisak.

Nadalje, zbog nenadanih okolnosti ispostavilo se da mi ipak ne mogu igrati svi u predstavi, a za realizaciju ove predstave treba mi velik broj glumaca. Znam da će u predstavi igrati Sanja Vidan, Alin Antunović, Milana Buzolić, Milena Blažanović i Ivan Medić. Morao sam pod hitno pronaći još dvoje glumaca-lutkara. Potraga je, na sreću, kratko trajala. Pronalazim vanjske suradnike Justinu Vojaković-Fingler i Stipu Gugića. Kada sam okupio ansambl, napokon smo krenuli s radom.

[8] Pleša, B. Rad s glumcem. U: Lazić, R. (2005.). O glumi i režiji - Razgovori s Brankom Plešom. Beograd: Foto Futura i Radoslav Lazić, str.83.

3.1. Glumačka podjela

Prije prve čitaće probe, već imam viziju tko će igrati koju ulogu, ali ostavljam još prostora za izmjene. Za ulogu dječaka Ljilje odabrao sam Stipu Gugića iz Sinja. On je taj dječak iz Dalmatinske Zagore; dobar, pošten i iskrenih namjera, otvoren i još uvijek ima dijete u sebi. Mislim kako ne mogu pogriješiti njegovim odabirom za ovu ulogu.

Bez obzira što su svi očekivali kako ću za ulogu Kosjenke odabrati nekoga s nježnim i tankim glasićem kao što je to Milena Blažanović, ipak se odlučujem za Sanju Vidan. Ona je lutkarica pred mirovinom i svih malo čudi moj odabir, ali ona mi ima tu dječju iskricu, tu scensku vrckavost i iznimne animatorske sposobnosti. Ne vjerujem da itko može bolje od nje, donijeti Kosjenkin lik na scenu.

Za Regoča nemam izbora, ali Ivan Medić bi vjerojatno i uz konkurenciju, bio konačan odabir. Vjerujem kako će on tu ulogu iznijeti na pravi način.

Ostale su mi uloge Zle nesloge i seljana. Dvojim između Alin Antunović i Milane Buzolić. Riječ je o ulozi za koju mi je bitan pokret, ali i iznimna koncentracija i smirenost. Na koncu se odlučujem za Alin.

Ostale uloge seljana dijelim preostalim glumcima, a kako mi nedostaje animatora primoran sam nekima dati i dvije uloge. Tako će Ivan igrati još i Ljiljinog oca, Sanja će igrati baku, a Ljiljo Kosjenkinog djeda.

Milana Buzolić će igrati Kosjenkinog oca, a Milena Blažanović i Justina Vojaković-Fingler njihove majke.

Što se ovoga dijela redateljskog posla tiče, mogu reći kako nisam pogriješio s podjelom, s tim što mi je uvelike pomogla činjenica da glumački ansambl poznajem vrlo dobro.

3.2. Rad za stolom

Na prvoj probi objašnjavam glumcima svoj redateljski koncept, dijelim uloge i čitam scenoslijed. Razgovaramo. Zatim čitaju tekst. Trudim se slušati tekst kao da ga prvi puta slušam. Nailazim na nezgrapne rečenice, primjećujem i pojedine nelogičnosti i odstupanja od scenoslijeda i cijele strukture dramskog pisma. „Štrihamo“ tekst, mijenjamo neke rečenice, redoslijed riječi i rečenica, scena. Glumcima se sviđa ovaj "vlaški" govor i oni sami pronalaze neke bolje i originalnije riječi. Trude se. Vidim da im se tekst sviđa. Oni vjeruju u cijelu ideju, a ja sam zadovoljan i pun pozitivne energije. Za stolom. No, kad krenem u prostor, vidjet ćemo da će taj pozitivni naboj nestajati te da ću doživljavati i brojne padove.

Sutradan, još jedna čitaća proba. Lutke su tek u fazi tehničkih nacrta. Trebaju mi neke lutke. Tražim po arhivi predstava lutke koje bih mogao iskoristiti za probe. Kopam po skladištu i donosim sve što može poslužiti.

Međutim, još se bavim tekstom. Usput popravljam tekstove pjesama koje moram poslati Matiji. Popravljam sitnice.

Danas vidim kako sam tu pogriješio, jer sam puno vremena izgubio radeći na tekstu, umjesto na sceni. Zaboravio sam na riječi svoje mentorice tijekom studija, kako na tekst treba gledati kao na rekvizit, pomoćno sredstvo za scensku radnju. Ne želim više u budućnosti ponavljati istu grešku.

3.3. Rad na sceni 1

Na sceni je gotova scenografija. U ovoj fazi još radimo sa zamjenskim lutkama.

U početku sam se fokusirao na scene s Ljiljom i Kosjenkom. Želio sam dobiti karaktere, izgraditi njihov odnos. U prvim pokušajima griješim. Slažem mizanscenu, glumci animiraju lutke i govore tekst. Samo govore. Vidim da to tako ne ide. Nema odnosa između likova, nema odnosa spram osnovne ideje, sve leluja u općenitosti i literarnom izričaju. Treba mi drama. Analiziram njihovu prvu zajedničku scenu. Imam dječju igru, ali kakvu? Ako je to zabranjeno prijateljstvo, postavlja se pitanje kako glumci to igraju? Kakvu igru igraju Ljiljo i Kosjenka? U kakvom su odnosu njih dvoje? U Ivaninom tekstu djeca se igraju skrivača. To ne funkcionira. Riječ je o igri radi igre. Eto, mi se malo igramo! Dramaturgija – uđem, kažem i odem. No, treba pronaći ključ scene! Izbacujem igru skrivača. Trebam nešto drugo. Kako oni dolaze na livadu? Pod kakvim okolnostima? Kako se u igri odnose spram svojih roditelja koji im brane druženje? Kako? Kako? Kako? Da. To je jedno od onih pitanja koja sam već spomenuo. Ovo posljednje KAKO, zapravo je sukus režije. Dosta je bilo filozofiranja i bavljenja literaturom! Moram početi režirati!

Pomozite vi nebeske sile,

dobri dusi i planinske vile.

Postupno, počinjem shvaćati kakve bih upute trebao dati glumcima. Radeći s njima u prostoru, scene Ljilje i Kosjenke počinju dobivati konture. Prisjećam se rada na aktivnim glagolima i povezivanju akcije s aktivnom radnjom u odnosu na sebe.

Njihovo prvo pojavljivanje dobiva na težini. Ljiljo dolazi na livadu krijući se od roditelja kako bi se družio s prijateljicom i uživao u prijateljstvu koje mu roditelji brane. Isto tako i Kosjenka. Dolaze kao specijalci, pužu po zemlji, skrivaju se u zaklonu iza kamenja i tiho se dozivaju. Nakon toga i sam tekst počinje poprimati drukčiji značaj. Glumci sada znaju što rade.

Igraju se čaranja jer im je to jedino oružje u borbi protiv zavađenih roditelja. Oni čaraju kako bi promijenili svijet u kojemu žive. To više nije samo puko čaranje radi čaranja, i smiješnih, ali beznačajnih pošalica koje imamo u tekstu. Oni žele promijeniti svijet i spremni su napraviti sve što je zabranjeno kako bi u tome uspjeli. Izvući međaš koji razdvaja njihova sela i iskoristiti ga u

čaranju. Vjerovati kako čarolija može stvari popraviti na bolje i ustrajati u tome do krajnjih granica, sve dok ih roditelji ne otkriju i prekinu u tome.

Ljiljo i Kosjenka konačno počinju živjeti vlastiti scenski život, a glumci Sanja i Stipe počinju uživati jer napokon znaju što rade. Ubacuju i neke svoje improvizacije, ali znaju kamo idu. Nude i neka svoja rješenja. To je to! Zadovoljan sam probom i sutra kanim raditi njihovu sljedeću zajedničku scenu.

Radimo scenu Ljiljinog dozivanja vila. Opet se mučimo. Problem je u meni, jer sam im dao pogrešne upute, a što sam naknadno uvidio. Scena ne funkcionira, ali je postavljam u grubo, u nadi kako ću to naknadno riješiti. Imamo i glazbeni broj za dozivanje vila. Ljiljo doziva vile s nadom da će one riješiti problem s neslogom. Međutim, ne znam kako se to dozivaju vile. Treba mi ritual. Pokušavamo pomicati kamenje i širiti ruke ka nebu. Neka za sada tako ostane, pa ću vidjeti poslije. Uvijek to tako krene, pa zaboravim na onu uzrečicu "Što možeš napraviti danas, ne ostavljaj za sutra!".

Oj, Gornjani, zvonilo van zvonce,

dabogda van uginule ovce! Oj!

Bavim se grupnim scenama seljaka. Riječ je o štapnim lutkama koje nemaju velike mogućnosti, ali za ovo što mi treba mi se čini da su idealne. Isprobavamo što sve može štapna lutka. Lutke su male i ne funkcioniraju dobro kada su same, tek u kratkim trenutcima. Zaključujem kako seljaci moraju djelovati kao grupa. Moraju imati zajednički kod kretanja i zajednički ritam govora. Uvježbavamo dolazak na scenu i odlazak sa scene, tražimo pravi ritam kretanja, govora i pjevanja. Sve se bazira na ritmu i na gradaciji ritma. Aranžiram, a ne režiram. Idem dalje.

Scena u kojoj seljaci rade ratni plan zahtjeva konspiraciju. Mora biti strašna, jezovita i zločesta. Koristimo ručne svjetiljke kako bi dobili svjetlosnu atmosferu. To glumcima pomaže pa se trude gradirati zločestoću do krajnjih granica. Želim da to zlo u njima raste do beskonačnosti.

I tako dolazi vrijeme za postavljanje glavne i najveće scene u predstavi. Postavljam scenu Legena. Imam već Matijinu glazbu koja će pomoći glumcima da osjete atmosferu scene. Mučim se ja, a i glumci. Nemoćan sam. Postavljam scenu samo da je postavim, kakvu – takvu. Nešto mi tu ne štima s tekstom. Mislim kako znam u čemu je problem, ali griješim. S promijenjenim

tekstom nisam ništa postigao. Glumci ne znaju kamo idu, a ja ne znam kamo ih usmjeriti. Oni čak i ne vide problem. Njima se čini kako je scena dobra. Meni ne. Glumac mi govori kako igra stanje. Pokušavam mu objasniti kako se stanje ne može igrati i pričam mu o aktivnoj radnji. On ostaje pri svome, a ja mu ne znam pronaći pravi glagol. Scena je preopćenita. Regoč slaže kamenje u porušenom Legenu i ništa se drugo ne da iščitati. Rješenje ću pronaći tek tri dana pred premijeru.

Milana ne dolazi na probu. Bolesna je. Umjesto nje u predstavu ulazi Andrea Majica. Radimo scenu svađe oko međaša ispočetka.

Posao teče sporo, a vremena je sve manje. Opet se bavim aranžiranjem. Slažem scene ugrubo, bavim se mizanscenom. Scene s Ljiljom i Kosjenkom uglavnom funkcioniraju, mada im još nedostaje ono nešto. Što je to – još ne znam. Možda je problem što imam još nekih rupa u scenama gdje mi fali emocija. To uzrokuje padove u dinamici. U panici sam hoću li uspjeti „pospojiti“ predstavu, pa panično slažem scene, nadajući se kako ću sve naknadno očistiti i popraviti. I tako sve do 10 dana prije premijere. Lutke još nisu gotove. Panika je sve veća. Kad bih se barem mogao naspavati. Već vidim kako me čeka još neprospavanih noći.

Onda se jedno jutro budim s temperaturom. Je li to od iscrpljenosti? Radim test za Covid-19. Pozitivan sam. Javljam se liječniku i on me šalje na testiranje. Zovem u kazalište da im priopćim loše vijesti. Proba nema. Sutradan doznajem rezultat testiranja. Moram u izolaciju. Nije to ni tako loše. A ni lutke još nisu gotove. Sada ćemo barem imati dovoljno vremena. Analizirati ću svaku scenu, dati joj naziv po scenskoj radnji i glavnoj emociji, koja u njoj vlada i zapisati zadatke za glumce.

Dobivam vijest kako možemo nastaviti s probama tek za mjesec i pol dana. To mi se čini prevelikom pauzom. Bojim se da ćemo izgubiti radni žar i glumci, i ja. Još gora vijest je da ćemo imati tek osam dana proba do premijere. Moram se dobro pripremiti. Analiziram scene i pokušavam otkriti suštinu svake. Imenujem scene. Pokušavam za svaku pronaći pravu emociju. Preslušavam glazbu koju sam dobio od Matije, pa radimo još neke male intervencije u aranžmanima.

3.4. Rad na sceni 2

Nakon nekog vremena krenuo je drugi dio rada na sceni s glumcima. Jako je malo vremena i osjećam laganu paniku i nesigurnost. Trudim se to ne pokazati pred ansamblom. Radimo po redu, scenu po scenu. Prisjećamo se onoga što smo napravili i uspoređujem to s bilješkama koje sam radio u međuvremenu. Čeka me puno posla, a čeka i glumce. Andrei je bolesna mama. Što sad? Andrea izlazi iz predstave. Vraća se Milana. Bit će sve dobro! – tješim se.

Scene s Ljiljom i Kosjenkom najbolje funkcioniraju. To me umiruje. Ali puno toga me još muči. Scena svađe seljaka oko međaša ne funkcionira. Problem je u animaciji u dvoje. Glumci se ne mogu usuglasiti u animaciji. Ne zna se tko vodi – glava ili noge. Konačno se hvataju i čini mi se kako je sada scena „prodisala“. Može to i bolje, ali problem je bio samo u sinkronizaciji animacije. Još će oni to uvježbati.

Dolazi mi mentorica Tamara. To mi ulijeva mali strah i nervozu, ali s nestrpljenjem očekujem njene konstruktivne kritike, nadajući se kako će mi ukazati na pogreške koje radim. Prezentiram joj što sam dotada napravio, pa slijedi naš jako dugi razgovor. Ukazuje mi na glavne probleme koje nisam riješio i daje mi zadatak da ih u što kraćem roku riješim.

Osjećam se izgubljeno i uplašeno. Kad dođem pred ansambl, imam osjećaj kao da će me ta masa pojesti. Tamara mi pokušava podignuti raspoloženje, jer primjećuje kako sam potonuo u beznađe i kako gubim volju za daljnjim radom. Čini mi se kao da nema kraja svim mojim mukama. Postavljam sebi pitanje trebam li se uopće baviti režijom. Ona me podsjeća na moj dosadašnji rad na studiju i pokušava mi podignuti moral. Odlazim spavati. Trebam se odmoriti za sutra i još ovih nekoliko dana koji su mi preostali do premijere.

Radim dalje. Poslije će doći Tamara, pa ću joj pokazati što sam to popravio. Scene sa seljanima „štekaju“. Seljani iz jednog sela funkcioniraju savršeno, a ovi iz drugog kao da su iz neke druge predstave. Čini mi se da je problem u vođi grupe. U jednoj grupi imamo glumca koji se nametnuo kao vođa, a ostali ga slijede. Grupa funkcionira. Ovi drugi – svi pametuju. Određujem im vođu i grupa počinje funkcionirati. Osjeća se zajednička energija.

Imam problem sa završetcima scena, jer glumci ne ostaju do kraja u energiji. Radimo na tome da to popravimo. Shvaćaju problem i sada je sve skupa puno bolje.

Najveći problem mi predstavlja scena s Regočem. Cijelo vrijeme guram to da je Regoč zadovoljan i sretan u svojoj samoći. Nazivam njegovu scenu "uživanje u samoći", ali to očito ne funkcionira. Glazba za ovu scenu odiše potpuno drugom emocijom. Valjda je Matija tako proživio tu scenu dok je čitao tekst. Ne znam kako je to meni promaknulo. Pokušavam proniknuti u problem. Predlažem Ivanu da pokuša igrati tužno sjećanje na lijepa vremena kada je u Legenu vladala sloga. Dajem mu slobodu da improvizira na tu temu. Krećemo sa scenom. Glazba, ruševine, zastava vijori na vjetru, iz ruševina izlazi Regoč i priča sam sa sobom. Prisjeća se. Govori o svojoj nestaloj obitelji; ocu, majci, baki i djedu. O zajedničkom obroku kraj ognjišta, o slozi u Legenu. I odjednom – kazališna čarolija. Osjećam knedlu u grlu. Oči mi se zasuzile. To je to. Najbolja scena dosad.

Imam problem i s odnosom Ljilje i Regoča. Opet je sve općenito. Nedostaje mi unutarnja radnja za likove. Ljiljo traži pomoć, a Regoč mu ne želi pomoći. I što sad? Pokušavam s Regočevim strahom od ljudi, od straha da mu se netko približi i da ga dotakne. To funkcionira, ali problem je i dalje u Ljilji. Igra prebrzo i preopćenito, a trebao bi zapravo smiriti Regoča, kako bi mu objasnio što mu treba. Mučim se s postavljanjem konkretnog zadatka glumcu. Istražujemo i u jednom trenutku on uspijeva napraviti nešto što mi se čini kao ključ cijele igre u toj sceni.

"Neću ti ništa!", kaže Ljiljo i zastane. Polako se prigne i spusti kamen koji je držao u ruci. S nekom pauzom koju napravi kad se Regoč trgne. To je ključ. Zaustavljam scenu. Shvaćam da Stipe mora igrati na Regočev strah. Svaki pokret i svaka riječ moraju biti odigrani u odnosu na Regoča i njegove reakcije. Stipe kreće ponovno sa scenom i odjednom to više nije puko govorenje teksta i neodređena radnja. Ljiljo sada shvativši kako se Regoč boji, igra psihološku igru kako bi pridobio Regoča za svoju ideju. Na svaku njegovu promjenu i Regoč reagira, pa se onda i Ljiljo shodno tome nadovezuje na njegove radnje. Konačno! Samo nemam još puno vremena, a još imam dvije velike scene na koje sam utrošio jako malo vremena.

Scena rata je jako vezana uz glazbu. U toj sceni seljaci se formiraju u vojnički stroj i kreću na drugo selo. Skaču po tuđem selu i ruše ga. Sve je potrebno matematičkom preciznošću uvježbati. Uvježbavamo i ponavljamo. Idemo dalje.

Dolazak Ljilje, Kosjenke i Regoča na poprište sukoba nije dobro. Mentorica me stavlja u poziciju osobe koja dolazi na ratište. Kako bih se ja ponašao? Shvaćam. Oni trenutno dolaze kao

na neki sajam i gledaju što se događa, a zapravo dolaze na poprište sukoba u trenutku kada krenu pucnjevi iz pušaka i kubura. Stvarno sam glup. Možda je to zato što očekujem da to glumac sam napravi kao što bih to ja kao glumac napravio, pa ne razmišljam toliko o tome koliko redatelj mora glumcu biti na usluzi. Koliko mu mora tijekom cijelog procesa pomagati, služeći se različitim alatima. Meni su ti alati još uvijek velika nepoznanica. Možda zbog toga što sam u svojoj karijeri jako malo radio s takvim redateljima. Moram još puno raditi na tome.

Od početka rada najmanje sam radio s glumicom Alin Antunović, koja igra Zlu neslogu. Uglavnom smo razgovarali o tome kako može napraviti lik koji to zapravo i nije. Ona mi je u predstavi bila više kao kazališni znak. Znak koji mora igrati. Tragali smo za izražajnim sredstvima kojima bi ostvarila svoju ulogu. U početku je imala i tekst; pokušavali smo pronaći sve načine na koji bi mogla manipulirati seljanima. No, tijekom rada sam uvidio kako me to vodi u sasvim drugom smjeru. Nisam je zamislio kao zlu silu koja upravlja ljudima, već kao silu koja nastaje ljudskim djelovanjem. No, u tom slučaju mi je postajala prilično pasivna. Trebalo je pronaći mjeru u kojoj će se razaznati da je ona preslika duha seljana, ali i dati joj prostora za igru gdje ona postaje silnica koja vodi izbezumljene seljane. Treba joj radnja. Na kraju, zadnjih dana proba, uspijevamo pronaći mjeru. Mora igrati jako usporeno i mirno te držati fokus na radnji koja se ispred nje zbiva. U sceni rata ona pleše ratnički ples i vodi razularene seljane na put uništenja, a onda kad seljani shvate kako su pogriješili i pokaju se, ona doživljava transformaciju i postaje ona vila koju je Ljiljo dozivao – dobra sloga.

Puno bih još primjera mogao navoditi, ali čini mi se da ovome radu ne bi nikad bilo kraja. Iz svega što sam naveo, može se iščitati većina problema s kojima sam se susretao u procesu stvaranja predstave. Ono što još želim napomenuti, odnosi se na dizajn svjetla i finalizaciju predstave tijekom generalnih proba.

3.5. Rad na sebi

Nakon ovog velikog iskustva rada s glumcima na sceni, osjećao sam se jako iscrpljeno, ali je bilo dobro u svemu to što sam sada bolje uviđao pogreške koje sam pravio, te sam shvatio kako ću ih u budućnosti izbjeći ili barem moći efikasnije rješavati.

Svakako se u budućem radu moram bolje pripremati za rad s glumcima. Moram dobro znati konkretizirati zadatke koje im dajem, moram se još puno baviti radnjom, tempo-ritmom, dinamikom, povezivanjem scena, kompozicijom i nizom drugih stvari. I još ono najvažnije, moram poraditi na samopouzdanju. Često sam griješio u komunikaciji s glumcima, jer sam bio nesiguran u ono što radim. Plašio sam se radim li ispravno i često nisam ustrajao u nekim svojim namjerama, čiju sam ispravnost kasnije uvidio, pa sam nerijetko popuštao pred ansamblom i dopuštao im da kroje predstavu sami. Također sam naučio kako je potrebno cijelo vrijeme držati glumce pod kontrolom, a to se može samo kada si u potpunosti siguran u sebe. Ja nisam bio. I duhom sam klonuo, a kao redatelj to nikako ne bih sebi smio dopustiti. Predstava je u konačnici odraz redatelja.

Redateljski posao zahtjeva golemu količinu energije i moram na tome raditi ubuduće. Fokusiranje na redateljske zadatke, odlučnost, dobra organizacija, učinkovita komunikacija, konkretiziranje glumačkih zadataka i još puno, puno toga.

Spreman sam prihvatiti taj izazov.

4. Dizajn svjetla

Dizajn svjetla radi Lucijan Roki. Na samom početku rada nastojao sam ga uputiti u redateljski koncept. Želja mi je bila dizajnirati svjetlo koje će biti u skladu s temom kojom se bavim i osnovnom idejom predstave. Objasnio sam mu kako želim postići razliku između svijeta odraslih u kojem vlada nesloga i svijeta djece koji su glavni protagonisti priče. Također sam rekao kako želim lik Zle nesloge izdvojiti u neki nestvarni svijet, koji bi trebao označiti stanje duha koje vlada među seljacima. Rekao sam mu i kako mi je jako važno svjetlom pojačati emocije koje želim provući u pojedinim scenama.

On je bio na svakoj probi od početka do kraja i svaki put smo nakon završene probe diskutirali o realizaciji prema tehničkim mogućnostima, koje su mu na raspolaganju. On jako dobro poznaje dramaturgiju svjetla, pa nisam imao problema u komunikaciji s njim. Nudio je rješenja već u ranoj fazi, pa je meni ostajalo samo odabrati ono pravo. Možda smo mogli pronaći i bolja, ali uz brojne druge poteškoće, nisam imao vremena previše se baviti ovim dijelom posla.

Puno posla smo imali oko pojavljivanja Zle nesloge. Zapravo smo to počeli raditi dosta kasno, jer mi je trebalo puno vremena za uspostavljanje njene prave funkcije i načina djelovanja u predstavi te za pronalaženje odgovarajućeg koda igre. Njen prostor za igru izdvojili smo kontra-svjetlom i reflektorima odozgo. Također smo se koristili H2O spravom, gobo filtrima i uređajem za maglu. Zapravo je to za njega bilo više tehničko pitanje i relativno je brzo napravio svjetlosni broj koji mi je odgovarao. Važno je bilo na pravi način svjetlom popratiti njeno pojavljivanje, koje je uvijek bilo zajedno s pojavom seljana, a da to ne smeta radnji. Također sam htio svjetlom naznačiti transformaciju Nesloge u Slogu.

Ostali svjetlosni brojevi bili su relativno jednostavni. Pratili smo mizanscenu, igrali se zatamnjenjem dijelova scene i stavljanjem fokusa na pojedinu mikro radnju. U noćnim scenama koristili smo male lampice, ručne svjetiljke te na reflektore dodavali plave filtre, kako bi odgovarajućom svjetlosnom atmosferom pojačali radnju. Za scenu ratovanja koristili smo efekte bljeskanja i poigrali se izmjenom boja. Boje smo prilagođavali određenoj atmosferi.

Na koncu, mogu reći kako u budućem radu moram ostaviti dovoljno prostora i za ovaj segment redateljskog posla koji nije zanemariv i koji je podjednako bitan kao i svaki drugi.

5. Generalne probe

Veći dio posla je napravljen i sada slijede progoni i generalne probe. Nisam još siguran kako riješiti transformaciju Zle nesloge. Želja mi je transformirati je u dobru silu. Nakon prvog progona primjećujem kako postoje problemi s povezivanjem scena. Također postoje problemi s tempom i dinamikom pojedinih scena, a i predstavom u cjelini. Koristim posljednja dva jutra da to riješim. Ostaju mi i dvije generalne probe, prije nego li izađemo pred publiku. Moram spomenuti kako smo imali testnu publiku, koja je gledala prvi tehnički progon. Pratio sam reakcije gledatelja i uvidio kako na pojedinim mjestima publika gubi koncentraciju i postaje bučna. Uključuju se u predstavu ponavljajući riječi koje su čuli, glasno se smijući. Riječ je o osnovnoškolcima. Djeca predškolske dobi pozorno gledaju probu cijelo vrijeme. Problem se javlja u scenama sa seljanima. Moram još poraditi na tempo-ritmu s glumcima kako bi publici što bolje zadržao pažnju.

Bavim se još i nekim tehničkim stvarima vezanim uz svjetlosne promjene i tonsku sliku. Radimo zadnju generalnu probu. Sutra, što bude!

6. Premijera

Sat vremena prije premijerne izvedbe pozivam glumce i zahvaljujem na suradnji. Ne želim im više davati nikakve upute. Previše sam ih dosad namučio u procesu i želim ih samo ohrabriti, kako bi samouvjereno ušli na scenu i pokazali rezultat svog i mog mukotrpnog rada.

Osjećam tremu. Mogu misliti kako je tek njima. Odlazim do tonske i svjetlosne kabine i provjeravam jesu li "Naša svitlost" i "Meštar od tona" spremni. Naravno, jesu. Oni su već uigrani tim. Imaju dogovorene znakove i lako se nadovezuju jedan na drugoga.

Odlazim pred kazalište i razmišljam čime još nisam zadovoljan i što bih još mogao popraviti. Ali, gotovo je. Moj proces je završio i sada je predstava u rukama glumaca. Vjerujem kako će oni kad se dovoljno uigraju, dodatno poboljšati predstavu svojom energijom, a sve ono što ja nisam uspio riješiti, ostaje mi kao uspomena i opomena kako u budućem radu moram biti bolje pripremljen. Publika će suditi o tome jesam li uspio ili ne. Razmišljam o tome kako se sad moram odmaknuti od procesa i pokušati vlastitu predstavu gledati kao gledatelj. To bi mi trebalo pomoći u objektivnom sagledavanju i analiziranju rada.

Odlazim u gledalište gledati predstavu koju sam ja izrežirao.

7. Zaključak

Biti redateljem podrazumijeva veliku količinu energije, koju je potrebno ulagati u rad na sebi, kako bi u konačnici sa svakom predstavom redatelj učio i rastao na svim razinama.

Bez obzira na sve nadolazeće probleme koje će mi zasigurno rad na nekoj sljedećoj predstavi donijeti, želja za bavljenje redateljskom profesijom i dalje živi u meni, kao i onda kada sam se pripremao za ovu diplomsku predstavu. Iskustvo režiranja diplomske predstave obogatilo je moje iskustvo nakon kojega ću se sigurno puno bolje pripremati za nove projekte i lakše nositi sa svim nadolazećim problemima i izazovima koje ova profesija nosi sa sobom. Premda znam kako me čeka još puno neprospavanih noći u traženju odgovora na mnoga pitanja koja će se preda mnom naći, ta činjenica ne umanjuje moju potrebu za novom režijom, već ju više doživljavam kao sastavnim i neizbježnim dijelom ove profesije.

Radeći na diplomskoj predstavi lomio sam se oko mnogo ključnih stvari koje su trebale doprinijeti tome da predstava prenese poruku i da bude cjelovita. Od faze zanosa, do prvih poteškoća, preko emocionalne slomljenosti, pa ponovnog krpanja i lijepljenja, kako bi se posložio i presložio. Na koncu sam ipak cijeli proces priveo kraju i napokon pustio predstavu da živi svoj samostalni život.

Možda je upravo taj aspekt otpuštanja predstave od sebe i najzahtjevniji dio ove profesije, jer uvijek se u retrospektivi čini da bi moglo i trebalo bolje. U nekim narednim periodima moje profesije možda će mi se ova predstava činiti daleka i kao da nije moja. Ono što u ovom trenutku smatram važnim je to, što ću razmišljajući o ovoj predstavi, vjerojatno zanemariti dvojbe je li neko rješenje bilo optimalno ili nije, i je li moglo bolje, već samo u onolikoj mjeri, koliko mi je ovaj rad pomogao postati boljom verzijom sebe.

8. Sažetak

Predstava *"Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu"* Gradskog kazališta lutaka Split, diplomska je predstava studenta Branimira Rakića na Diplomskom studiju lutkarske režije pod mentorstvom doc. art. Tamare Kučinović.

U radu se opisuje proces rada redatelja na predstavi, od samog odabira teksta, rada na dramatizaciji i suradnje s dramaturgom, glumcima, skladateljem, kreatorom lutaka i scenografom te dizajnerom svjetla. Reflektirajući se na doživljeno iskustvo, redatelj izlaže sve probleme koji su se javljali tijekom stvaranja same predstave.

Zaključno, složenost redateljske profesije, koja leži u multidisciplinarnosti kazališne (lutkarske) umjetnosti te sposobnosti povezivanja svih tih zasebnih disciplina u jednu cjelinu, zahtijeva od redatelja cjeloživotno učenje i usavršavanje, na profesionalnoj i osobnoj razini.

KLJUČNE RIJEČI: lutkarska režija, redatelj, suradnja, iskustvo, refleksija, cjeloživotno učenje

9. Summary

The play entitled "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu" *(How Ljiljo and Kosjenka beat the Evil discord*) of the Split City Puppet Theatre is BranimirRakić's graduation work indirecting of the play. Branimir Rakić is a student at the Graduate School of Puppet Theatre Direction (of the Academy of Arts and Culture in Osijek) under the mentorship of Tamara Kučinović, Assistant Professor of Art.

The paper describes the directorial work on the play, starting from the process of the selection of the text itself, the work on the dramaturgy and the collaboration with the playwright, actors, the composer, the puppet maker, the set and the lighting designers. Reflecting on the director's experience, Rakić presented all the problems that arose during the creation of the play.

It can be concluded that the complexity of the director's profession, which lies in the multidisciplinarity of theater (puppetry) art and the ability to connect all these separate disciplines into one whole, requires lifelong learning and development, on a professional and personal level.

KEY WORDS: puppet theatre direction, director, collaboration, experience, reflection, lifelong learning

10. Popis literature

Klajn, H. (1979.). Osnovni problemi režije. Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu.

Kolár, E. (1992.). Sto i jedno poglavlje o lutkarskoj režiji. Zagreb: Zajednica KUD Zagreba, Scena kazališnih amatera.

Lazić, R. (2005.). O glumi i režiji - Razgovori s Brankom Plešom. Beograd: Foto Futura i Radoslav Lazić.

Lazić, R. (1991.). Traktat o lutkarskoj režiji. Novi Sad: Prometej.

11. Popis slika

Autor fotografija: Jelena Popić

Slika 1: Ljiljo i Kosjenka, scena iz predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu"

Slika 2: Selo, scena iz predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu"

Slika 3: Regoč, scena iz predstave "Kako su Ljiljo i Kosjenka pobijedili Zlu neslogu"